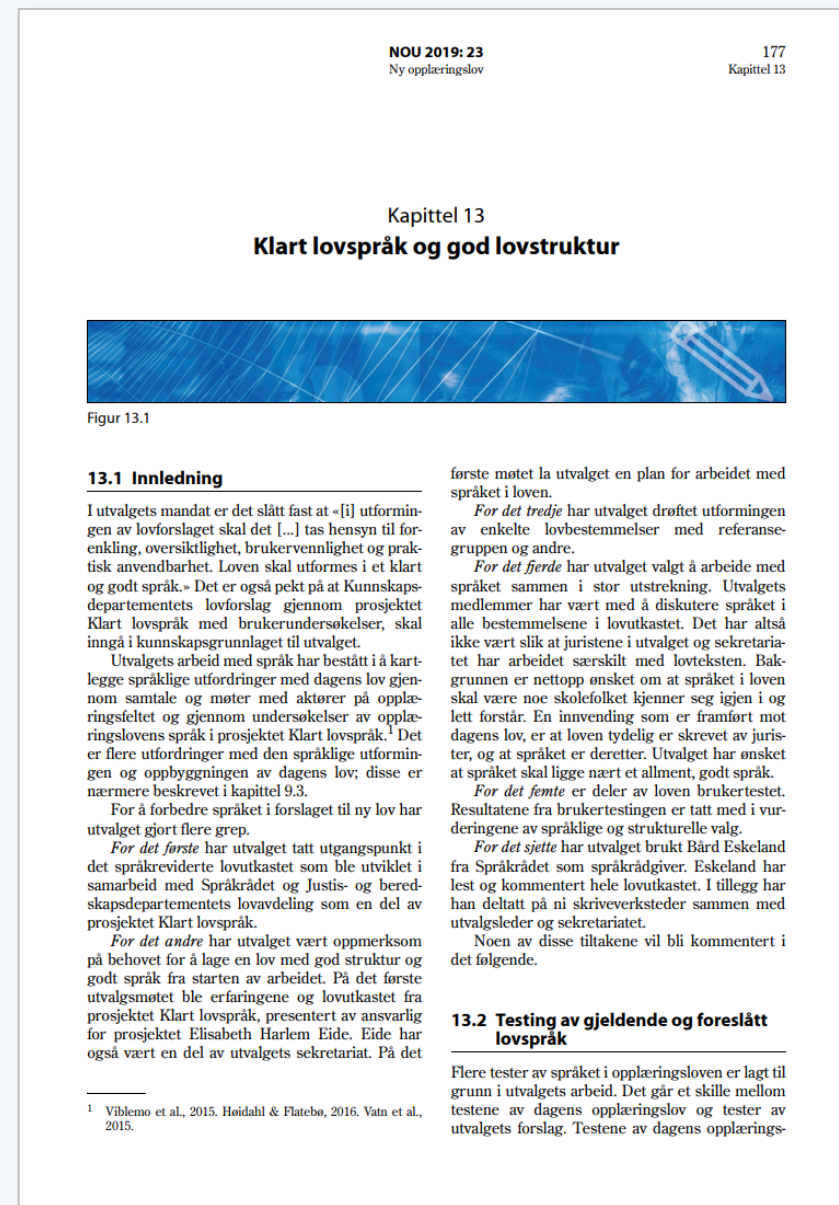

Klart språk fra dag en i lovgivningsarbeidet: Erfaringer fra arbeidet med NOU 2019: 23 Ny opplæringslov.

Førsteamanuensis
Jon Chr. F. Nordrum

Partnerforum
11. november 2021

 @jcfnordrum

Opplæringslovutvalget

- 10 utvalgsmedlemmer
- Sekretariat med 5 ansatte
- Referansegruppe:
Barneombudet,
Elevorganisasjonen,
Foreldreutvalget for
grunnopplæringen, KS, Norsk
lektorlag, Sametinget,
Skolelederforbundet, Skolenes
landsforbund,
Utdanningsforbundet
- November 2017–desember
2019

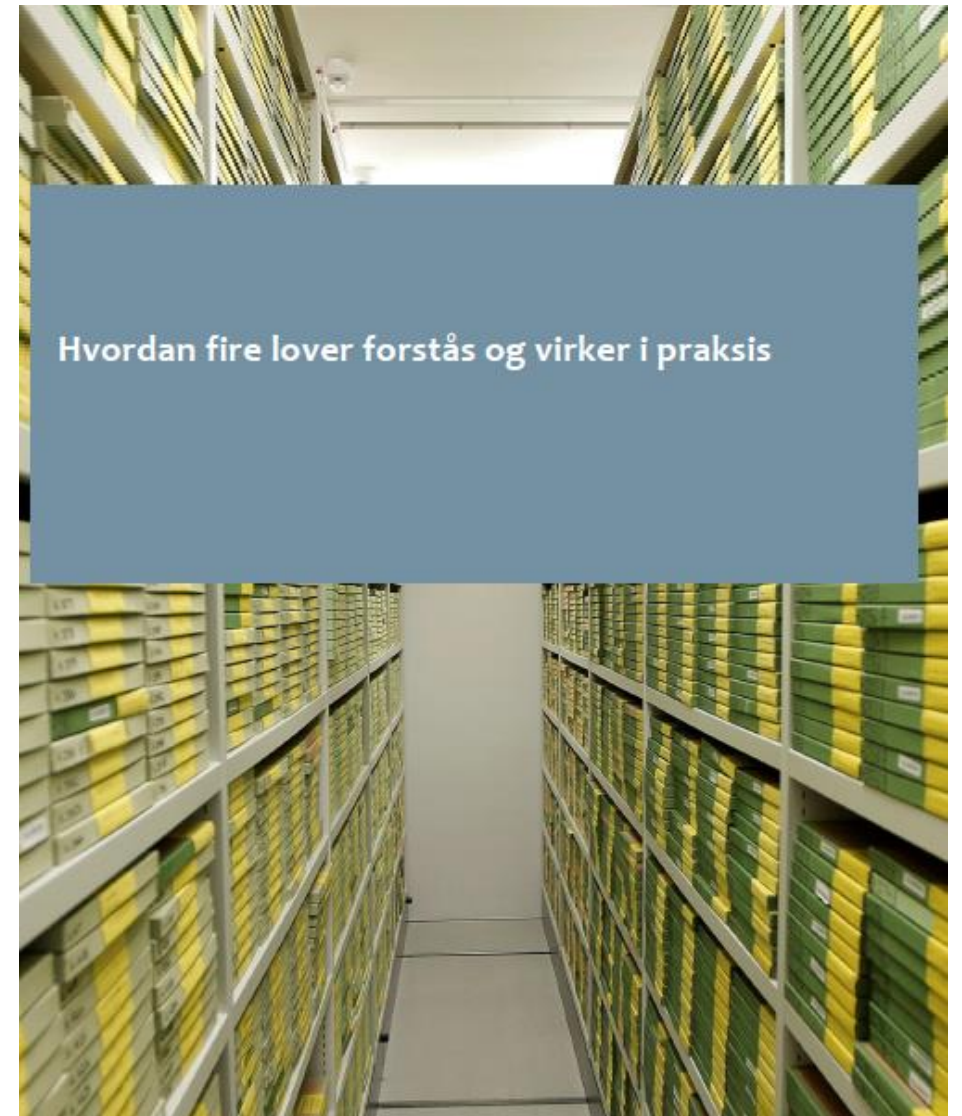

Fra venstre: Karin Tverå Juvik, Anne Lise Fimreite, Morten Holmboe, Jon Christian Fløysvik Nordrum, Åslaug Krogsæter, Sølvi Mausethagen, Arly Hauge og Kjetil Moen. Ikke til stede: Ingvild Rønn Sætre og Jan Merok Paulsen.

Lite forskning

«Det foreligger **svært lite forskning** og undersøkelser om mulige virkninger av språket og strukturen i lovene.» (s. 7)

«Oxford Research mener at klart lovspråk må ses i sammenheng med andre former for tilgjengelighet av en lovregel. Vi har vektlagt fire former for tilgjengelighet basert på tidligere rettsosociologisk forskning og **med inspirasjon fra en forelesning av Jon Christian Nordrum i 2010.**» (s. 96)

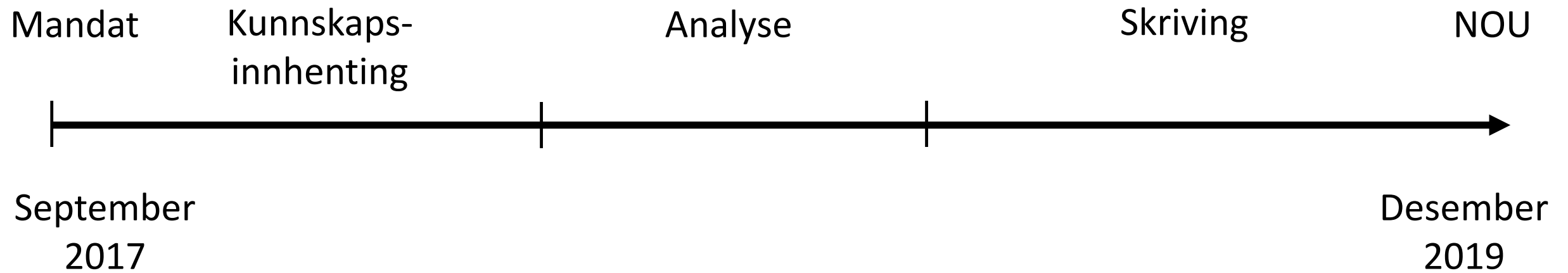

Hvordan fire lover forstås og virker i praksis, Oxford Research AS, (2015)

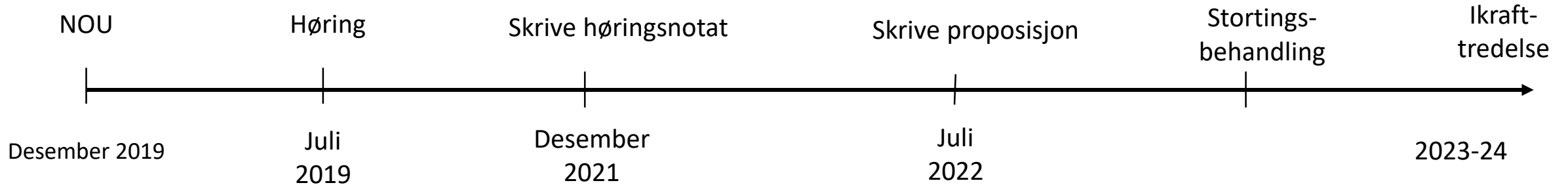
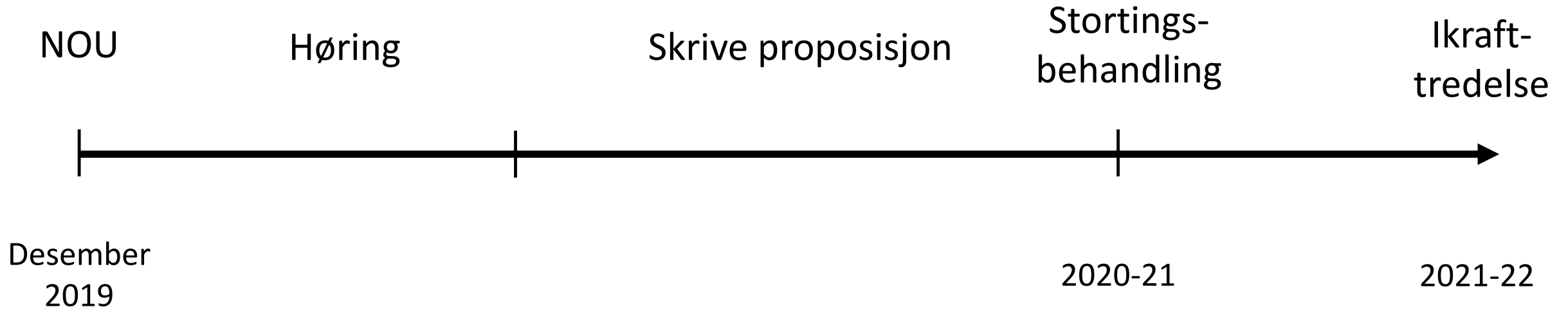
Arbeidet med lovspråk i Opplæringslovutvalget 2017–2019

- Viktig med en **klar og god opplæringslov**.
- **Prate om språk og struktur**: Over 50 møter med ulike grupper. Lovspråk ble diskutert i hele utvalget.
- **Kartlegging**: Hvem er leserne? Hvordan bruker de loven? Hva slags terminologi og begreper anvendes? Teste gjeldende lovspråk osv.
- **Begreps- og terminologiarbeid**: prøve ut, endre, utvikle sentrale begreper og terminologi: Eks. Elev, lærling, skole, skoletiden, opplæring, universell opplæring, lærer, fjernundervisning, osv.
- Ekspert hjelp: **Brukertesting** (NTB Arkitekst), 9 **skriveverksted** med Språkrådet avslutningsvis.

Før NOU

Fra NOU til Lov

Opplæringslovutvalgets foreløpige lovforslag

12 000 ord, 21 kapitler, 264 paragrafer

Brukertestning av
utvalgte kapitler og
bestemmelser NTB
Arkitekst

Enige om innholdet
1. juli 2019

Utvalget behandlet all
lovtekst
28. og 29. august
12. og 13. september

9 skriveverksted med
Språkrådet
september-oktober

Flikking
Språkvask
Korrektur

Opplæringslovutvalgets foreløpige lovforslag

12 000 ord, 21 kapitler, 264 paragrafer
(NOU-rapporten rundt 400 000 ord/800 sider)

juni til august

Brukertesting av
utvalgte kapitler og
bestemmelser NTB
Arkitekst

Språkvask
Korrektur →

Utvalget enige om
innholdet
1. juli

Utvalget behandlet all lovtekst
12. og 13. september

Skriveverksteder med
Språkrådet

Trykking
11. november

september/oktober

Klart språk i opplæringsloven

Resultater fra brukertesting
Opplæringslovutvalget
5. september 2019

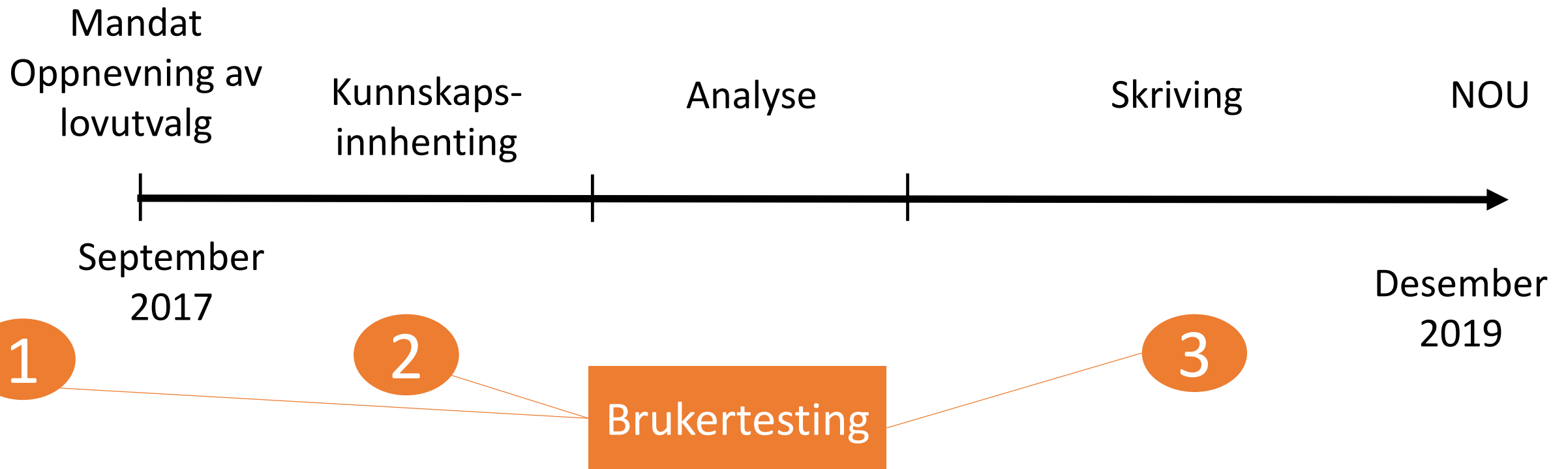

Informanter

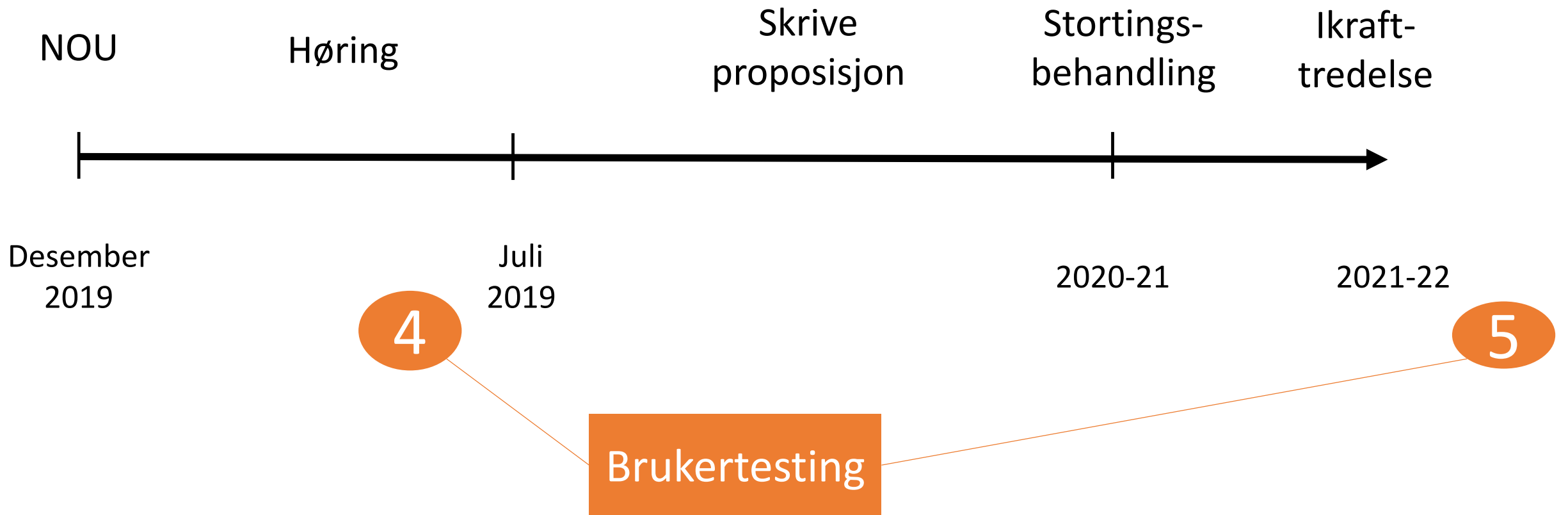
- Telefonintervjuer med
 - to foreldre
 - tre elever i videregående skole
 - to skolebyråkrater (Fylkesmannen og kommunen)
 - en rektor
 - en lærer
- Informantene fikk tilsendt teksten rett før testen, med beskjed om at de ikke trengte å forberede seg.

Tidspunkt for testing

- Generelle tester av lovspråk
- Tester **før oppstart** av lovgivningsarbeid (uavhengig av lovforberedelse)
- Tester som del av analysen av **gjeldende lov**
- Tester som del av analysen og utarbeidelsen av **forslag til ny lov**
 - Tester som del av utvalgsarbeidet
 - Tester som del av høringsrunden
 - Tester som del av departementets proposisjonsskrivning
- Tester etter at ny **lov er vedtatt** (etterkontroll, evaluering)

Fra NOU til Lov

Lovleseren

1. Leseren må **forstå** at rettsregler kan være relevante
2. Leseren må **finne** lovbestemmelsene (regelleting)
3. Leseren må **tolke** og **forstå** lovbestemmelsene (tolking)
4. Leseren må **anvende** lovbestemmelsene på sin sak (subsumsjon)

Hva har
vi testet?

Testsituasjonen skiller seg fra virkeligheten

- Leserne forstår av sammenhengen at rettsregler er relevante
- Leserne gis tekster som avgrenser universet av tekster
- Leseren baserer forståelsen sin på teksten alene
 - Ingen sosiale strategier
 - Ingen tilgang til veiledning på nettsider, brosjyrer, fra skolen eller kommunen (veiledningsplikt)
 - Ingen supplerende rettskilder

Testsituasjonen skiller seg fra virkeligheten

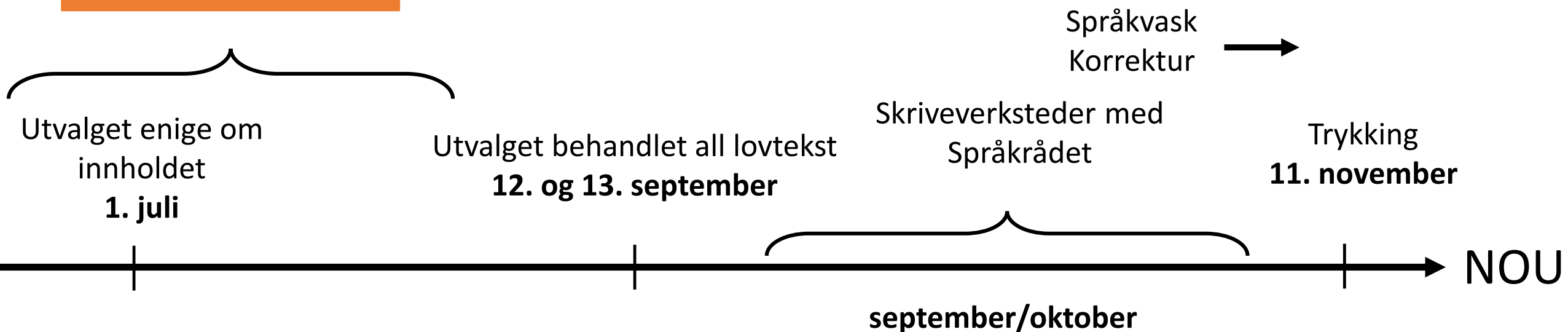
- Casene/vignettene er informasjonsfattige, enkle og klare
- Få informanter; vanskelig å generalisere og interessante brukergrupper er ikke representert
- Ingen krevende subsumsjoner
- Lovteksten er «tynn», den har ikke møtt erfaring
- Implementeringsprosessene har ikke funnet sted
 - Institusjonalisering
 - Internalisering
 - Lovens «inkubasjonstid»

Hva kan man **bruke** testen til?

- Testen gjøres på et **utvalg foreløpige tekster**
- Testen gir likevel en indikasjon
 - på «motstanden» i teksten
 - hvor lett det er å finne frem i selve utvalget av tekst
 - om valg av ord og formuleringer i utvalget er gode
- En grei utsjekk, konkrete (mikro)forbedringer
- Bidrar til kunnskapsheving om testing: Et sted må vi starte.

juni til august

Brukertesting av
utvalgte kapitler og
bestemmelser NTB
Arkitekst

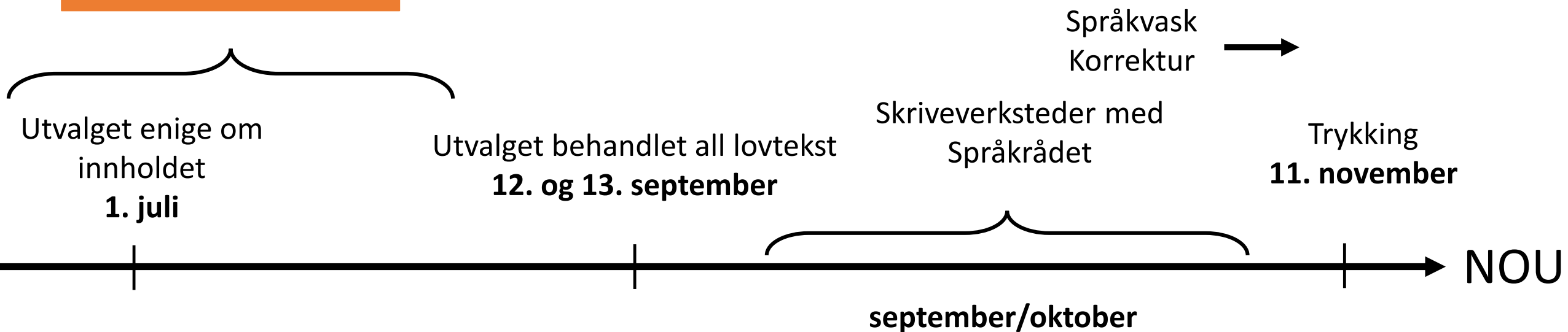

Hva gjør man dersom testen gir **dårlige resultater**?

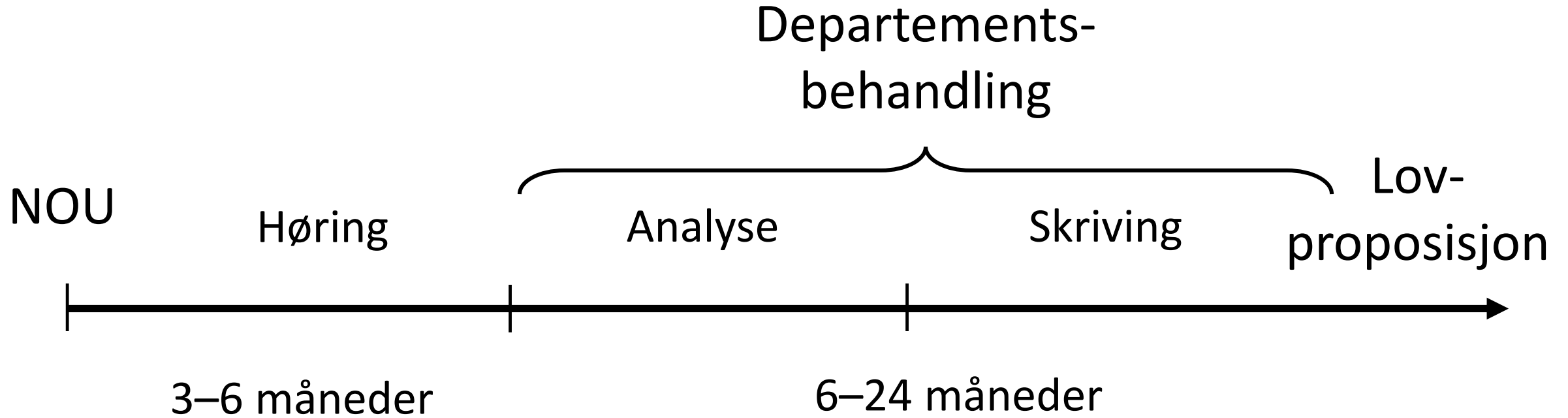
- Språk, struktur og rett henger nært sammen – det er ikke bare å endre i sluttfasen
- Testen kan legges ved som vedlegg til NOUen
- Mikroinnspill: endring enkelte ord, uttrykk og overskrifter, deling av bestemmelser er mulig

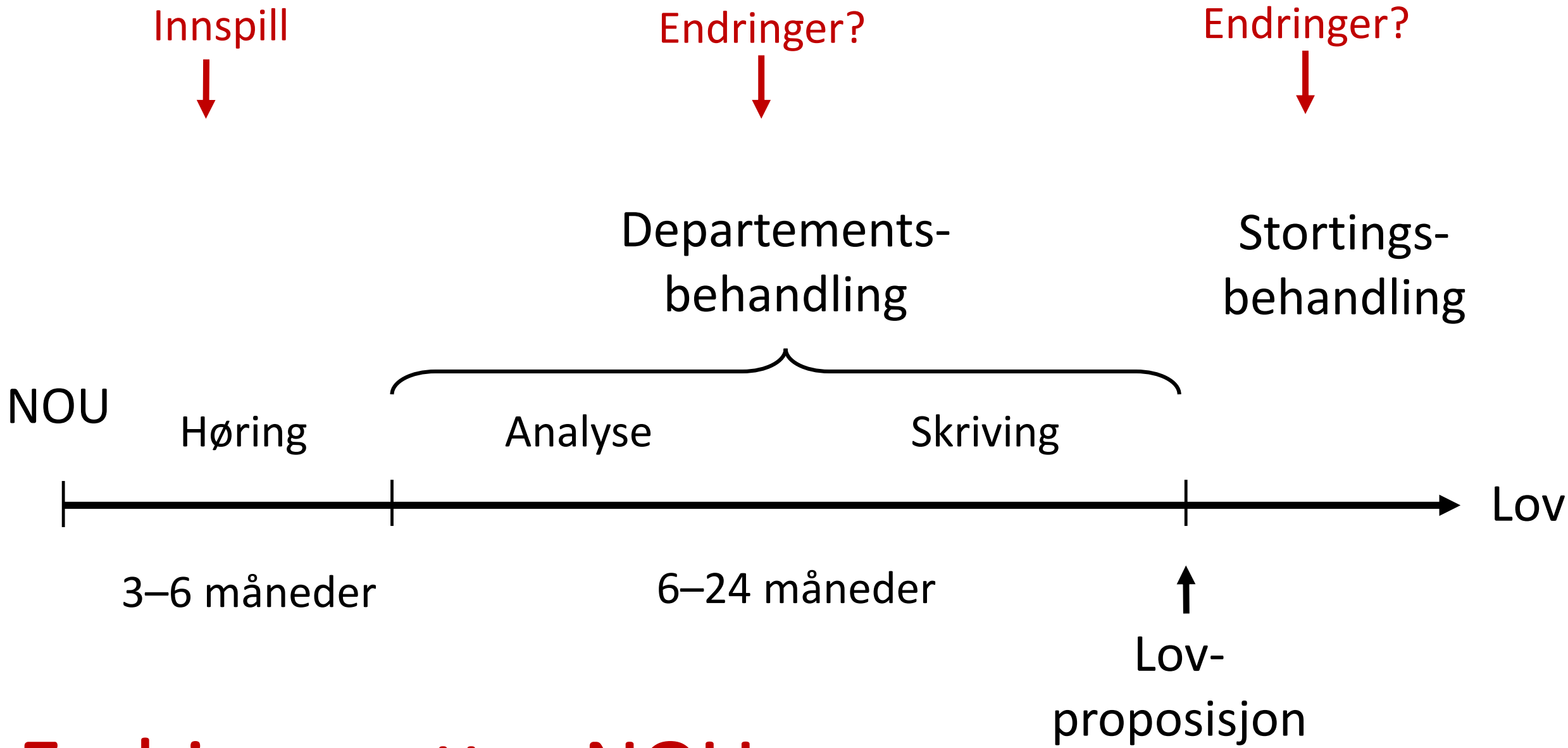
juni til august

Brukertesting av
utvalgte kapitler og
bestemmelser NTB
Arkitekst

Etter NOU

Endringer etter NOU

Utfordringer for arbeidet med lovspråk

- Begrenset forskning
 - på hva som er en god lovtekst
 - hvordan leserne faktisk går frem for å orientere seg
- Uklart hvordan vi skal teste for å vurdere lovspråkets kvalitet
- Teorimangelen gjør det krevende å designe gode undersøkelser
- Vanskelig å anvende erfaringer fra andre land: Tekstene og prosessen er veldig ulike
- Ressurskrevende arbeid. (Knappe ressurser.)

Utfordringer for arbeidet med lovspråk

- Begrenset tid – i politiske beslutningsprosesser kan man i begrenset grad styre tiden
- Begrenset handlingsrom
 - tekster blir til i forhandlinger og diskusjoner. Beslutningstakerne har også oppfatninger om språket.
 - vi må ta hensyn til systemet og til begrepsdannelser og terminologi for øvrig i lovverket.
- Det vil skje endringer underveis – det er kalt «demokrati»
- Hvordan hensynta tidkrevende prosesser: Internalisering, institusjonalisering osv.

Hvordan kan vi forbedre lov- og regelpråket?

- Forbedre det **generelle** kunnskapsgrunnlaget
 - Hvordan leses lovtekster?
 - Hva bidrar til lesbarhet?
 - Hvordan bruke språket til å bygge systemer?
- Utvikle gode metoder: Begrepsanalyse. Digitale støttesystemer.
- Institusjonalisere testing på **lavere nivå** i regelhierarkiet
 - Forskrifter, skjemaer, veiledninger, nettsider, digitale utsendelser
 - Mindre sammensatte funksjoner enn lovtekster
 - Enklere og raskere prosess enn lovgivning
 - Store brukerdata: Gir mulighet til å kartlegge språkbruk, navigasjonsmønstre etc.

Takk for meg

Lovleseren

1. Leseren må **forstå** at rettsregler kan være relevante
2. Leseren må **finne** lovbestemmelsene (regelleting)
3. Leseren må **tolke** og **forstå** lovbestemmelsene (tolking)
4. Leseren må **anvende** lovbestemmelsene på sin sak (subsumsjon)

Hva særpreger lovtekster?

- Henvender seg ikke til én leser, men til en ubestemt krets av personer
- Lovteksten er overordnet og abstrakt
- Lovteksten står uforandret over tid
- Lovteksten er meningstett
- Lovteksten tolkes og presiseres over tid i et komplekst samspill mellom ulike institusjoner og personer
- Til syvende og sist er det én riktig tolkning av lovteksten (gjeldende rett)
- Loven er fragmentarisk
- Loven bindes sammen av tverrgående lover og koblingsord

Hva særpreger lovtekster? (II)

- Loven danner grunnlag for et regelhierarki og et system
- Loven plasserer myndighet
- Loven skal ikke bestemme alt: Alle svar kan ikke leses ut av loven
- Loven skal ha virkninger i samfunnet og har konkrete virkninger for enkeltmennesket
- Loven skrives ikke av én forfatter, men av flere sammen og i ulike etapper.
- Mange skal bli enige om regler og om språk, mulighetene er mange
- Loven endres stykkevis og delt.
- Loven omhandler mangt og meget

Takk for meg